

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

про дисертацію Семенів Наталії Любомирівни

«Лінгводидактичні засади створення і використання електронного підручника української мови для 5 класу (на матеріалі розділів:

Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)»

(014 – Середня освіта)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Сучасні вимоги до навчання української мови сприяють відшукуванню нових форм, засобів, видів діяльності. Активне залучення сучасних інформаційних технологій лише покращує процес оволодіння мовним матеріалом, про що неодноразово говорилося у наукових дослідженнях (праці Б. Гершунського, Н. Голуб, Л. Гризун, Т. Грубої, С. Карамана, О. Кучерук, С. Омельчука, М. Пентилюк, Г. Шелехової та багатьох інших науковців). Разом з тим, на основі вивчення теоретичного та практичного складників навчання мовознавчих дисциплін слід констатувати, що наразі існує обмаль студій, присвячених проблемам вивчення окремих розділів мовознавства у загальноосвітній школі із залученням новітніх технологій. Так у лінгводидактиці, наприклад, ще недостатньо досліджено, яким чином ефективніше проводити вивчення морфологічного й синтаксичного матеріалу з використанням ІКТ, як оптимальніше залучити комп'ютерні презентації у процес формування лексичного запасу учнів, яким формам і методам віддавати перевагу під час навчання фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії за допомогою електронних носіїв. В умовах компетентнісної парадигми важливого значення набуває формування національно свідомої мовної особистості учня, здатного активно самовдосконалюватися за допомогою сучасних засобів навчання. Окрім того, постає необхідність розроблення освітньої стратегії на компетентнісній основі, внесення системних коректив у зміст та організацію навчання,

зорієнтованого на опанування української мови за допомогою електронних носіїв. Наразі проблема активного використання електронних підручників у вивченні української мови є актуальною та своєчасною.

Вибір теми дисертації зумовлений насамперед системними зрушеннями в освітній галузі, відображеними в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державному стандарті базової і повної середньої освіти, у навчальній програмі з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів, у програмах Нової української школи.

Дисертаційна робота увідповіднена з проблематикою відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАНП України, затверджена вченою радою Інституту педагогіки (протокол №2 від 12.03.2005 р.), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №6 від 14.06.2005 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Вступ дисертації Семенів Н.Л. містить усі необхідні складові: вказано на актуальність, зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи; розкрито наукову новизну, теоретико-методологічну основу, експериментальну базу, теоретичне і практичне значення; наведено відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, список публікацій, структуру та обсяг дисертації. У дослідженні вказано на наукову новизну, зокрема на те, що *з'ясовано й уточнено* зміст поняття «електронний підручник української мови», *визначено* лінгводидактичні засади використання електронних засобів навчання, *з'ясовано* найбільш ефективні етапи навчання за електронним підручником, *уперше розроблено* методику використання електронного підручника української мови для учнів 5 класу та ін.

У першому розділі «**Наукові засади створення електронного підручника для п'ятого класу**» дисертанткою розглянуто історію використання електронного підручника як сучасного засобу навчання

української мови, розглянуто науково-практичну модель національного підручникотворення, визначено етапи роботи здобувача освіти з електронним підручником, класифікацію функцій підручника. На основі ретроспективного аналізу спеціальної літератури дослідниця дійшла висновку, що електронний підручник реалізує комплекс функцій, спрямованих на розвиток продуктивного логічного та творчого мислення учнів, на формування предметної і ключових компетентностей, ціннісних орієнтацій. У дисертації Семенів Н. Л. проаналізувала психолого-педагогічні й психолінгвістичні засади організації навчально-пізнавальної діяльності п'ятикласників за електронним підручником, зупинилась на пізнавальних мотивах, на поєднанні евристичного й алгоритмічного в навчанні за електронним підручником. Особлива увага звертається на результативність запам'ятовування навчальної інформації, види самоконтролю та лінгводидактичний аспект конструювання електронного підручника для 5 класу (врахування принципів, етапів роботи, методів, видів вправ і завдань, педагогічних умов).

У другому розділі **«Теорія і практика створення електронного підручника української мови для учнів п'ятого класу»** дослідницею проаналізовано структурно-функційну модель електронного підручника української мови для учнів п'ятого класу, через усвідомлення функцій здійснено виокремлення складників та дидактичних функцій, розглянуто внутрішню організацію електронного підручника. Дисертантка дійшла висновку, що аналітико-синтетичні можливості дидактичного матеріалу, вміщеного в такому підручнику, значно переважають дидактичні можливості паперового відповідника. Заслуговує на увагу те, що в другому розділі розглянуто методичне забезпечення процесу навчання учнів 5 класу української мови, зокрема проаналізовано зміст мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної змістових ліній, вказано на когнітивно-комунікативне спрямування підручника, що реалізується в роботі з формування в учнів нових когнітивних стратегій.

Аналізуючи в другому розділі стан проблеми використання електронних підручників у школах України, Семенів Н. Л. доходить висновку про необхідність використання комп'ютерів на уроках української мови з метою актуалізації пізнавальної діяльності, розвитку інтелектуальних здібностей та формування навичок самонавчання, що сприяє інтенсифікації навчального процесу.

Рівень фахової майстерності дослідниці представлено у третьому розділі **«Методика роботи з електронним підручником на уроках української мови в п'ятому класі та експериментальна перевірка її»**. У ньому з'ясовано мету, завдання, зміст експериментально-дослідного навчання, описано методику роботи з електронним підручником на уроках української мови, звернено увагу на врахування текстоцентричного і проблемного підходів, проаналізовано результати формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Компоненти системи експериментального навчання (підходи, принципи, зміст тощо) вплинули на виділення функцій (інформаційно-пізнавальної, систематизувально-координувальної, самоосвіти й самоконтролю, інтегрувальної та інших), що визначили мотиваційний етап педагогічного експерименту. У його процесі використано комплекс завдань, спрямованих на підвищення пізнавальної активності учнів завдяки індивідуальному розв'язанню поставленої проблеми, формування стійкого інтересу через поєднання раціонального та емоційного в змістово-операційному компоненті електронних підручників. В організації експериментального навчання переваги надавались інтенсивному мовленнєвому та інтелектуальному розвитку учнів 5 класу засобами електронних підручників на уроках української мови. Методика реалізовувалась з урахуванням творчої діяльності, з урахуванням самостійного перенесення раніше засвоєних знань і вмінь у нову ситуацію роботи з електронним підручником, пошуків альтернативного способу розв'язання проблеми, комбінування різних способів розв'язання проблем, причому важлива роль відводилася тестовому контролю. Здобувачкою

виділено технологічні етапи в реалізації педагогічного експерименту, згідно з якими сформульовано завдання, очікувані результати, запропоновано відповідні до змісту форми, методи, прийоми й засоби навчання. Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики використання електронного підручника з української мови для 5 класу (на матеріалі розділів «Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія»).

Достовірність та наукова новизна результатів, повнота викладу їх в опублікованих працях. Достовірність результатів дослідження забезпечено науково-методичним обґрунтуванням вихідних положень, ефективним використанням методів відповідно до предмету, мети й завдань дослідження; позитивної динаміки результатів експериментальної методики. Зміст наукового дослідження відображено в авторефераті дисертації, в якому подаються основні положення, фактичні результати, загальні висновки, ідентичні дисертаційній роботі. Аналіз тематики наукових праць Семенів Н.Л. в українських і закордонних фахових виданнях свідчить про відображення результатів дисертаційної роботи, її основних положень, уміщених у всіх трьох розділах. Позитивно, що публікації, у яких висвітлено результати дисертації, мають апробаційний характер.

Дискусійні положення й зауваження. Високо оцінюючи рецензовану роботу, звертаємо увагу на її окремі аспекти, що потребують пояснення, уточнення чи корекції.

1. Характеризуючи понятійно-категоріальний апарат дослідження (підрозділ 1.3), дисертантка розглядає принципи навчання. Доречно було б, на нашу думку, більше проаналізувати загальнометодичні принципи, звернувши увагу на принцип міжрівневих і внутрішніх рівневих зв'язків, екстралінгвістичний, взаємозалежності мови і мислення, нормативно-стилістичний, історичний, структурно-семантичний принципи, оскільки вони відображені в змісті експериментальної роботи.

2. Досліджуючи важливу лінгводидактичну проблему, варто було б більше дослідити іноземні джерела з цієї тематики, оскільки в роботі їх наведено обмаль.

3. Набуття учнями фонетичних, орфоепічних та орфографічних умінь передбачає врахування міжпредметних зв'язків, про які у роботі йдеться побіжно. Тому слід було б на це звернути увагу в подальшій роботі.

4. Розроблена в дисертації методика достатньо обґрунтована, а результати її впровадження цілком переконливі. Проте, вважаємо, у додатках варто було б подати зразки проектів уроків української мови чи їх фрагментів, побудовані з використанням електронного підручника.

5. До списку використаних джерел, на нашу думку, доцільно було б додати наукові праці, пов'язані з дослідженням: Гливінська Л.К. Українська мова. Фонетика. Орфоепія: навч. посіб. – К.: Логос, 2009. – 300 с. (розкрито принципи створення звукового супроводу електронних навчальних словників); Бондар О.І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. – К.: Академія, 2006. – 367 с. (наведено інформацію про електронні словники та комп'ютерну лексикографію); Дегтярьова Г.А. Гуманізація навчального процесу в основній школі засобами інформаційних технологій (на прикладі предметів гуманітарного циклу): Автореф. дис... канд. пед. наук. – Х.: Харк. нац. пед. унів-т ім. Г. С. Сковороди, 2007. – 20 с. (обґрунтовано та експериментально перевірено способи впровадження інформаційних технологій у навчальний процес і самостійну роботу учнів).

Загальний висновок

Зазначені у відгуку зауваження не ставлять під сумнів вагомість нових науково обґрунтованих експериментальних результатів, отриманих Семенів Наталією Любомирівною, а лише можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації.

Загалом робота справляє позитивне враження, є структурно довершеною, цілісною, логічно побудованою, виконаною на високому

науковому рівні. За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, змістом та оформленням дисертація на тему «Лінгводидактичні засади створення і використання електронного підручника української мови для 5 класу (на матеріалі розділів: Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія)» відповідає пунктам 9; 10; 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а її авторка – **Семенів Наталія Любомирівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент

Кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри світової літератури

та методик викладання філологічних дисциплін

Житомирського державного

університету імені Івана Франка

12 червня 2019 р.

Л. С. Шевцова

Підпис Шевцової Л.С. засвідчую:

Проректор з навчальної роботи

Житомирського державного

університету імені Івана Франка

кандидат біологічних наук, доцент

Н. М. Корнійчук